

Lezingen Landelijke Dag

Op de barricaden!

Kunst, cultuur en wetenschap tussen activisme en autonomie

Saskia Cluistra

Het Nederlands Mijnmuseum, mijn museum?

Met alle activiteiten rond 'het jaar van de mijnen' in 2015 en de recentere de toevoeging van de steenkolenmijnbouw aan het Nederlandse canon is er meer interesse gekomen voor het Nederlandse mijnverleden. Hoe anders was dit na de sluiting van de mijnen zelf. De zwarte, grauwe tijd was voorbij! Alle industriegebieden werden massaal gesloopt en over de mijnen werd niet meer gesproken. Met nog maar een paar fysieke herinneringen aan de mijn, besluit een groep oud-mijnwerkers dat deze bijzondere geschiedenis niet verloren mag gaan. Ze verzamelen spullen en langzaam ontstaat er een collectie met objecten van/uit/rond de mijn. Uit deze groep vrijwilligers en deze collectie ontstaat uiteindelijk het Nederlands Mijnmuseum.

Het museum werd in 2005 geopend in een oud schachtgebouw. Het Nederlands Mijnmuseum wordt nog steeds voornamelijk gedragen door de inzet van vrijwilligers. Zij drukken als rondleiders een duidelijke stempel op het museum. In 2022 verhuisde het museum naar een volwaardig gebouw van drie verdiepingen en werd daarmee in één klap een professioneel, nationaal museum. Dit roept allerlei vragen op: Welk verhaal wordt hier verteld? Wie mag deze verhalen vertellen? Van wie is het museum precies?

Saskia Cluistra werkt als vrijwilliger bij het Nederlands Mijnmuseum en zal ingaan op de ontstaansgeschiedenis van het museum en hoe de betrokkenheid van haar vrijwilligers en anderen die zich verbonden voelen met het steenkolenmijn verleden toen en nu het museum vormgeeft.

Warda El-Kadouri

Leesgroep feministische poëzie

'Poetry is not a luxury', schreef essayist, dichter en activist Audre Lorde in haar essay uit 1985. Poëzie is een literaire kunstvorm waarbij het woord én het gevoel centraal staan. Volgens Lorde was het de enige kunstvorm die een kunstenaar in staat stelt volledig vrij te denken en zich uit te

drukken. In deze sessie lezen en bespreken we samen vijf feministische gedichten van Maya Angelou, Audre Lorde, Kara Jackson, Adrienne Rich en Sylvia Plath. Voorbereiding is niet nodig.

Tom Giesbers

Vertalende Amerikaanse filosofen in brievenstrijd na de Amerikaanse burgeroorlog: ‘it is not “American thought” so much as American thinkers that we want’

Racisme, kolonialisme en imperialisme. Thema's die vandaag als geen ander relevant zijn in de publieke discussie, bijvoorbeeld bij het excuus dat de Koning tijdens Keti Koti uitsprak. In de Verenigde Staten van de 19e eeuw luidde de Amerikaanse burgeroorlog een gouden belofte voor de bevrijdde slaven in, die al snel tot een grote teleurstelling leidde. Het beoogde landeigenaarschap waarmee de voormalige slaven op gelijke termen zouden kunnen participeren bleef uit. Tegelijkertijd kwamen de Verenigde Staten tot wasdom als een internationaal machtsblok, en rees de vraag wat men met deze macht zou moeten doen op een internationaal toneel.

In de grote universiteiten waren filosofen veelal te ingebed in het academische discours om effectief en zonder consequenties te participeren in dit debat. Parallel aan deze institutionele filosofen was er echter ook een groep non-academische filosofen die zich lieten inspireren door de volksverheffende principes van transcendentalistische dichters en abolitionisten (zoals Emerson, Hedge en Whitman). Deze filosofen stelden voor zichzelf de taak om een echte Amerikaanse filosofie te ontwikkelen. Paradoxaal genoeg deden ze dat door de Duits idealistische filosofie te vertalen en te publiceren in het Engels. Hoewel veel van de belangen van Duitse filosofen zoals Kant, Fichte en Hegel door hen werden overgenomen, was de primaire lens waarmee ze deze Duitse ideeën synthetiseerden en vertaalden een van progressieve volksverheffing.

In deze lezing duiken we, door middel van een ongepubliceerde briefwisseling, in de discussie tussen een Amerikaanse Hegeliaan en een Amerikaanse Fichtiaan, die beiden voor het Noorden vochten in de burgeroorlog. Die discussie wordt gevoerd onder het mom van een fundamentele en methodologische filosofische discussie maar tussen de regels door wordt een strijd gevoerd over de toekomst van Amerika. Welke kant van de discussie heeft uiteindelijk zijn ideeën mogen uitvoeren in het Amerikaanse onderwijssysteem? Welke kant van de discussie heeft voor ons hedendaagse oog het meeste gelijk?

Tim van der Heijden

Experimentele media-archeologie

Wat kunnen we leren van oude media? Deze vraag staat centraal in de mediageschiedenis, het vakgebied waarin de relatie tussen historische mediatechnologieën, gebruikerspraktijken en de culturele contexten waarin zij betekenis krijgen wordt bestudeerd. In zijn lezing gaat Tim van der Heijden in op een recent ontwikkelde methodologische benadering voor het doen van media-historisch onderzoek én onderwijs: 'experimentele media-archeologie'. Deze benadering van mediageschiedenis bestudeert de materialiteit en zintuiglijke dimensies van oude media door middel van hands-on experimenten en re-enactments met historische mediatechnologieën. Het opnieuw gebruikmaken van oude media, zoals bijvoorbeeld het maken van een 16mm film met een originele Ciné-Kodak filmcamera uit 1930, het projecteren van een 9,5mm film met een Pathé Baby projector uit 1924, of het namaken van een mechanische Kinora flipboek-kijker uit 1907 met behulp van 3D-technieken, stimuleert de historische verbeelding. Het brengt daarbij nieuwe inzichten met zich mee, bijvoorbeeld over de werking van historische media, het historisch gebruik ervan alsmede de relatie met hedendaagse media en de digitale cultuur. Tijdens de lezing zullen enkele media-archeologische experimenten worden uitgelicht en verschillende historische mediatechnologieën worden gedemonstreerd.

Susan Hogervorst

Oral history: geschiedschrijving en maatschappelijk engagement

Mondelinge geschiedenis, of oral history (in het Nederlands wordt vaak de Engelse term gebruikt), is het genereren en bestuderen van informatie over het verleden op basis van vertelde ervaringen en herinneringen. Oral history is sinds zijn opmars in de jaren zeventig sterk activistisch van aard. Een nieuwe lichter historici - doorgaans actief in de vrouwenbeweging of de arbeidersbeweging - wilde "een stem geven" aan groepen die niet in de archieven waren vertegenwoordigd. Vanuit hun activisme ontwikkelden ze zo een heel nieuw onderzoeksveld, dat niet alleen de archieven op belangrijke punten heeft aangevuld, maar daarnaast tot op heden belangrijke vragen opwerpt over wetenschappelijkheid, subjectiviteit en de relatie tussen onderzoeker en onderzoeksonderwerp. Hoe heeft dit onderzoeksveld zich ontwikkeld? En wat kunnen we van oral historians leren?

Eline Huiberts

Alweer slecht nieuws?

De rol van constructieve journalistiek bij slecht nieuws uit verre landen

Dagelijks wordt men geconfronteerd met nieuws, vaak slecht nieuws, vaak slecht nieuws uit verre landen. De grote nadruk op al het slechte nieuws kan ervoor zorgen dat mensen een te negatief, vertekend beeld van de wereld krijgen. Of het kan ervoor zorgen dat mensen helemaal stoppen met nieuws kijken: teveel kommer en kwel. Hoe gaan mensen eigenlijk om met slecht nieuws? En hoe reageert men op menselijk leed op verre plekken? Hoe kunnen journalisten ervoor zorgen dat mensen niet al te negatief worden door al dat nieuws? Of zelfs helemaal stoppen met het kijken van nieuws? Daar gaan we over nadenken tijdens deze lezing.

Wim de Jong

De literatuurtheoreticus en het politiegeweld:

Stuart Hall en de rol van de cultuurwetenschapper als activist

Cultuurwetenschappers in het bijzonder krijgen vaak het verwijt dat hun methodes en onderzoek weinig maatschappelijk relevant zijn. Hoe ver mag en moet de rol van de wetenschapper als activist gaan? De Brits-Jamaicaanse eminente cultuurwetenschapper Stuart Hall was in de jaren zeventig betrokken bij het invloedrijke rapport *Policing the Crisis. Mugging, the State and Law and Order* (1978). Op dat moment raakten bestuurders en media in westerse landen in de greep van morele paniek rond straatroof door jongeren met een migratie-achtergrond. Hall c.s. onttakelden en 'deconstrueerden' dit media-narratief, en wees aan waar dit werd getekend door thema's als racisme en politiegeweld legitimeerde. Hiermee plaatste hij zich in het centrum van een maatschappelijke controverse in een tijd waarin een dergelijke rol voor de weinige zwarte wetenschappers die er waren verre van vanzelfsprekend was, op een risicovol moment in zijn carrière. In deze lezing staan de volgende vragen centraal: Hoe zetten Hall c.s. cultuurwetenschappelijke methoden in voor een activistisch doel? Hoe nieuw was dat? Wat was de kritiek? Vond dit internationaal weerklank?

Gregor Langfeld

De canonisering van moderne kunst na 1945

In het proces van canonisering van de moderne kunst was geen sprake van autonomie van de kunst. Deze ontwikkeling was politiek gemotiveerd en had alles te maken met de omgang met de nazitijd en de koude oorlog.

Maurice Paulissen

Waarheen met het landschap

Landschappen zijn het resultaat van op elkaar inwerkende natuurlijke en culturele processen; ze zijn het werk van natuur en mens. En ze zijn vanouds vaak omstreden: van wie is het landschap? Welke ontwikkelingen zijn nodig, gewenst of ongewenst? Wie bepaalt dat? Dit maakt dat veel van onze landschappen, zeker door de maatschappelijke en technologische ontwikkelingen sinds 1850, al meer dan een eeuw prominent onderwerp - en tegelijk het toneel - van activisme zijn. Activisme door verontruste burgers of boeren bijvoorbeeld. Maar in de omgang met het landschap sinds 1900 hebben ook wetenschappers een belangrijke rol gespeeld. Soms op de barricaden, vaak ook meer op de achtergrond. In zijn bijdrage reflecteert Maurice Paulissen op de manier waarop enerzijds ecologen (als natuurwetenschappers) en anderzijds landschapshistorici en historisch-geografen (als cultuurwetenschappers) landschappelijke problemen hebben waargenomen en geagendeerd. Wat hebben ze bereikt en hoe hebben ze op elkaar gereageerd? Als landschapshistoricus met een achtergrond in de ecologie vertelt Paulissen dit verhaal tevens vanuit een persoonlijke context.

Jeroen Vanheste

De cultuurkritiek van Michel Houellebecq

‘Slaan waar het pijn doet’: dat is volgens Michel Houellebecq de opdracht van het schrijverschap. De taak van de schrijver is in zijn ogen die van een betrokken cultuurcriticus. ‘Elke samenleving heeft haar zwakke plekken, haar wonden’, zegt hij, en hij spoort schrijvers aldus aan: ‘Leg uw vinger op de wond en druk goed hard. Spit onderwerpen uit waarover niemand wil horen’. En het moet gezegd: als geen ander heeft Houellebecq inderdaad de pijnlijke plekken van onze cultuur bevoeld. Tot de thema’s die hij heeft verkend behoren neoliberalisme, consumentisme,

eenzaamheid, depressie, geweld, multiculturaliteit, en de westerse obsessies met seks en met ouder worden. Hij spaart niemand in zijn scherpe en vaak uiterst humoristische schilderingen van onze tijd, en het minst van al spaart hij zichzelf. Zijn werk is tegelijk een diagnose en een symptoom van onze tijd. Houellebecq is het onderwerp geweest van meerdere affaires, schandalen en rechtszaken. Sommigen prijzen hem als iemand die als geen ander de temperatuur van de tijd weet op te nemen of zelfs als een visionair; anderen beschuldigen hem van eugenetisch denken, homofobie, racisme en vrouwenhaat en noemen zijn werk pornografisch, reactionair of nihilistisch.

In zijn lezing gaat Jeroen Vanheste in op de cultuurkritiek van Houellebecq en op zijn mens- en wereldbeeld. Dit wordt toegelicht aan de hand van romans als *De wereld als markt* en *strijd*, *Elementaire deeltjes* en *Mogelijkheid van een eiland*, waarbij het uiteindelijk gaat om de vraag in hoeverre Houellebecq ons een geloofwaardige en urgente diagnose van de westerse cultuur presenteert.

Nathalie Zonnenberg

‘Kunst als een politiek instrument’: Taring Padi’s People’s Justice op Documenta 15

Het Indonesische kunstenaarscollectief Taring Padi verwierf in Europa bekendheid vanwege de controverse die in 2022 ontstond naar aanleiding van hun werk *People’s Justice* dat op de Documenta 15 in Kassel werd vertoond. Verschillende Duitse media zagen in dit centraal opgestelde werk figuren afgebeeld die associaties oproepen met de representatie van Joden onder het nationaalsocialisme en beschuldigden Taring Padi, alsmede de (artistieke) directie van Documenta 15, van antisemitisme. De kunstenaars maakten excuses aan de Joodse gemeenschap, hun bedoeling was juist om solidariteit te tonen aan de onderdrukten, en zich uit te spreken voor gelijkheid in gender, etniciteit, leeftijd en religie etc. Hun positionering weerhield de directie van de Documenta er echter niet van om onder hoge druk van pers en publiek op te stappen waarmee de discussie was afgedaan.

In hoeverre kan kunst een instrument zijn voor politieke verandering, zoals Taring Padi beoogt, en welk gelag moet de kunstenaar daarvoor betalen? Nathalie Zonnenberg analyseert in haar lezing het werk van Taring Padi in de huidige context van diversiteit en inclusie en probeert een antwoord te geven op deze vraag.

Herman Simissen

Theodor Lessing : de vermoorde filosoof

De Duits-Joodse filosoof Theodor Lessing (1872-1933) was vanaf zijn vroege publicaties een cultuurcriticus, van opvatting dat een ingrijpende hervorming van de westerse cultuur noodzakelijk was, wilde er geen onontkoombare problemen ontstaan. Maar na de Eerste Wereldoorlog werd hij steeds meer de commentator van de dagelijkse politiek in de Republiek van Weimar. Hij keerde zich fel tegen het opkomende nationaalsocialisme, en het steeds onbeschaamdere antisemitisme. Al ontvluchtte hij Duitsland na de machtsovername van de NSDAP, hij werd, in ballingschap in Marienbad, vermoord door twee huurmoordenaars, op instigatie van de SA.

In deze lezing wordt ingegaan op het engagement van Lessing, in zijn verzet tegen het nationaalsocialisme.

